4ՐԴ ՏԱՐԻ — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1114 ՍՊՐԻԼ 1910 — ԹԻՒ 1644

ՅԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՀՆԱԶԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ
ՊՈՂԻՍ ՊԱՊԸ — ԱԼԻ ՃԱՏՏԷՄԻ
Ջգուշառուլա (Սեփէթճի) փողց թիւ 38

BUREAUX DU JOURNAL HAÏRENIK
Avenue de la Sublime-Porte rue Eboussuoud No. 38
CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ
ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Զուարց համար . 300 Թիւրք. 75 պրէ. Մէճիտ
» » . . . . 150 » 40 » »
Գաւառներու . . . . 300 » 100 » »
» . . . . 150 » 50 » »
Օտար երկիր երկօրեայ . 300 » 25 ֆրանք
» » ամենօրեայ . 300 » 30 »
Ռուսիա . . . . 300 » 10 րուպլի
(Միւս պայմանները տես 4րդ երես)
Խմբագրութեան ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն
ետ չի դարձուիր։

درعلیه باب عالی جاده‌سنده ابوالسعود سوقاغی نومرو ۳۸
غزته‌سی اداره‌سنه «هیرینك»

10 ՓԱՐԱ

ՁՆՇՈՒՄԷ ԱԶԱՏ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՊԷՏՔ Է

Ազգային երեսփոխանները իրաւ եռանդ հրաժարական կը ղրկին Ս. Պատրիարքը Հօր և այդ ընթացքին երբեմն պատճառ ցոյց կուտան Ազգ. Ժողովին վրայ ճնշում գործադրելու գրութիւնը, որուն ձեռնարկից հայ կուսակցութիւններէն մին, ամենաբարեկիր և միանգամայն պատասխանատու ամենախոհական պայմաններու մէջ։ Ոչ մէկ երեսփոխան պիտի ուզէ իր կնոջն ու ազգականներուն անունը ցուցարարներու սեւ և ահռելի ղրպարտութեանց մէջէն լսել կամ իրը ծեծի բռնուիլ ատոր Ազգ. Ժողովի սեմին վրայ կոխած պահուն։ Ոչ մէկ երեսփոխան պիտի ուզէ, անվտանգ ներս սպրդելէ ետք, յօժարիլ քուէ տալ միայն այն վախով թէ մի գուցէ, հակառակ պարագային, դուրս ելած պահուն, խոչտանգումի ենթարկուի։

Այս վիճակն անտանելի է երեսփոխաններու համար։ և ամբողջ Հայ Ազգին համար։ Ուշադիր եղէք որ մեր մէջ երբեք ապօրէն չէ նկատուած ընդդիմութիւնը, մեր մէջ միշտ հիմայ գանգրով կը նայուէր այն անձին որ կը կոչուի հակառակորդ, որովհետեւ աւելի հետեւանք է Սահմանադրութեան։ Բայց այս տեսութիւնները այսուհետեւ այլեւս ճիշդ պիտի չըլլան, որովհետեւ նոր-թուրքիոյ ընդդիմութիւնը սկսած է, որ զուրկ է ամէն բարձր և ազնիւ նկարագրէ։ Տեսնուածը այժմ սա է թէ Հայ Ազգին մէջ ընդդիմութիւն կոչուող կոչմը այլեւս չունի ապահեսական, ազնուական և ոչ մէկ հանգամանք։ Ալպանիացի աւազակը տունդ կը թալէ, բայց կնոջդ պէչ գործով և պէչ խօսքով կը գոհի։ Հայ ընդդիմադիրը, հայ կուսակցականը, որովհետեւ քաղաքականապէս քեզ հակառակորդ է, կինդ, քոյրդ, մայրդ, զբօսնդ կը սեւացնէ, կը գործադրէ կռւէ գուբս և հեռու կեցող այդ անմեղ մարդկային էակներուն վրայ, կուսակցութեան թաքթիքներէն մէկն եղող «հրապարակաւ խայտառակումը»։ Զարչարելով զանոնք կը յուսայ քեզ յաղթել կամ քեզմէ վրէժը լուծել։ Դուք ըսէք, արդեօք ասոնք ապահեսական, վեհ և բարձր մարդու, կրթուած մարդու, աղատութեան արժանի մարդու բնաբե՞ր են։ Անցեալ ուրբաթ օրուընէ ի վեր ընդդիմութիւնը մեր ազգին մէջ ջրիկի, դառնակսուկ ընդդիմութիւն մը դարձած է։

Ջրիկին լեզուն և դառնակսկիծ ճակատը, ահա այս վէրքերն են որոնցմով հակառակորդ մը քեզի հետ կը կռուի այսօր։

* * *

Ազգը այժմ կը դանուի երկու չարիքի առջեւ, ընտանիքներու վրայ դործուած յարձակումները և երեսփոխաններու վրայ գործուած խոշտանգումները։ Ազգային Ժողովը անկարող է դարման մը գտնել այս երկու չարիքներուն դէմ։ Հարկ է որ ամէն երեսփոխան անձնապէս դատարան դիմէ այս վայրենութիւնները դադրեցնել տալու և ազգն ալ փրկելու չարիկութեան ահաւոր վտանգէն։ Բայց ա՛ն կըըՆայ բան մը ընել իր ծոցին մէջ խորհրդակցութեանց ազատութիւնը ապահովելու համար։ Եւ, ներկայ պարագային մէջ, Հայոց Ազգ. Ժողովը կրնայ որդեդրել անգլիական խորհրդարանին մէկ չատ հին կանոնն և հետեւիլ անոր։ Մելթինկներու ազատութեան այդ երկիրն, որ իր ոտքէն մէկ կէտին վրայ կը թոյլատրէ գումարում և հաւաքում կազմել, դարերէ ի վեր միայն մէկ բացառութիւն մը հաստատած է։ Խորհրդարանին չուրջը մինչև մէկ վարսակ հեռաւորութեան մէջ գումարում ամենեւին ներելի չէ։ Ոտիկանները՝ որոնք միլիմնիներուն իրենց հովանաւորութեան տակ կ'առնեն ուր որ ալ առնիք տեղի ունենան, ամենախիտ և արագ կերպով կը ցրուեն ոտքէն գումարումը որ այդ արգիլեալ շրջանակին մէջ տեղի կ'ունենայ։ Իր պարագին է իրենց ըսել «ցրուեցէք» և, անհնազանդութեան պարագային, բռնի և զինու զօրութեամբ ցրուել ոտքէն գազազական նպատակով եղած հաւաքում, որքան ալ սակաւաթիւ անձերէ բաղկացեալ ըլլայ։

Ազատութիւնն առանց սահմանի՝ աղատութիւն չէ, բռնաւորութիւն է ուրիշի դէմ, ոտնձգութիւն է ուրիշի իրաւունքին վրայ։ Ազատութիւնն առանց կարգ ու կանոնի, առանց կարգապահութեան, ապերասան անիշխանականութիւն մըն է, ինչ որ հակառակ է սահմանադրական ոգիին, սահմանադրական կարգ ու սարքին։ Հոն, հակառակորդ մը կը կատարէ միշտ օգտակար դեր մը, քանի որ ան կ'ենթարկէ ամէն ինչ հակափորձ քննութեան և դատաստանի։ Սահմանադրութիւն մը չի քալեր ազատ հակառակորդ կուսակցութեան մը, ինչ որ ալ ըլլայ խնդիրը, դրամական, եկեղեցական կամ քաղաքական։ Այդ ընդդիմութիւնն ալ պէտք ունի կանոնաւոր ձեւի մը առկ մնալու իր դերը արդարացնելու համար։

Հարկ է հետեւաբար խորհիլ Ազգ. Ժողովի խորհրդակցութեանց ազատութիւնը նախ և առաջ ապահովելու ուրիշ ոչ ևէ գործ մըտածելէ առաջ։

ՊԱՐԿԵՑՏ ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ... ՄԻԻՄՆԵՐԸ

(Ա. ՆԱՆՈՓՈՒԼՈՍԻ ՊՏՈՒՓՈՒՄՆԵՐ)

Վիքթոր Իւկոյի անսպառ անտիպ գրութիւններէն նոր հատոր մը պիտի հրատարակուի մօտերս։ Այդ հատորէն քանի մը մտածումներ, քանի մը ոտանաւորի հատուածներ կանխաւ հաղորդուած են ֆրանս. մամուլին։ Ատոնց մէջ սա մտածումն աչքիս կը զարնէ.

«Պետութիւն մը կորսուած է՝ երբ պարկեշտ մարդիկ այնեան վատութիւն, եւ սրիկաներն՝ այնե՛ն հաջարսութիւն ունին։»

Այսոյսն մտածումն ուրիշներու կողմէ, ուրիշ ձեւերով ալ յայտնուած է։ Կը յիշեմ անգլիացիի մը առ ֆրանսացի մը ըսած խօսքը՝ զոր չատ կը սիրէր յիշել մեր յաւերեան ողբացեալ Արփիարը.

«Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ է Անգլիոյ ժողովուրդին մեծութեան պատճառը. ա՛յն թէ՝ անգլիացի ճենթլմէն մը ճոյնչափ յանդուգն է ոչափ յեղին սրիկան։»

Եւ իրօք այս առաքինութիւնը աստուածացուած է Անգլիոյ մէջ և մասը կազմած է Անգլիացիին արեան ու դնդերներուն։ Ամէն ազգի համար ալ ան ա՛յնչափ անհրաժեշտ է, որ առանց անոր՝ ազգ մըն ալ, պետութեան մը պէս, պիտի կորսուէր չուռայ։ Սրիկաներն, իրենց յանդգնութեան վրայ կոթնած, պիտի կրնային ուզածնին ընել տալ, պիտի կրնային իրենց կամքը միայն քալեցնել ազգին մէջ, ինչ որ բարոյական ու նիւթական քայքայումի, փճացման և անհետացման միայն պիտի առաջնորդէր այդ ազգը։

Հիմնական առաքինութիւնն է ան։ Ազգի մը մէջ խնդացի և ողջախոհ մարդիկ կը գտնուին միշտ, բայց ինչ օգուտ անոնցմէ՝ քանի որ միւսներն իրենց յանդգնութեամբ պիտի յաղթողին զանոնք վախցնել ու չէզոքացնել անոնց բոլոր բարի խորհուրդները՝ որ երեւան անգամ պիտի չգան։

* * *

Բայց պարկեշտ և խելացի մարդը, որ քաջութենէ զուրկ չէ, յանգգնութեամբ գործելու համար կը կարօտի պայմանի մը որ սրիկային համար գոյութիւն չունի, այն է՝ գիտնալ թէ իր գործունէութիւնը, իր զոհողութիւնները և վտանգն անգամ օրուն մէջ կը դնէ իր անձը՝ ապարդիւն պիտի չմնան. ուրիշ խօսքով, եթէ իր կեանքն իսկ կորսուի վտանգին դիմագրաւելով՝ ուրիշներ պիտի հետեւին իր օրինակին։ «Միւսները» իրենց անմիջական չահուն կամ կիրքին ազդեցութեան տակ՝ պէտք չունին և արդէն անկարող են այս հաշուոյն։ Պարկեշտ և արամաբանող մարդը կրնայ գաղափարով մը խանդավառուիլ, բայց որպէս զի խանդավառութիւնը գործօն ըլլայ՝ պէտք է դիտակցութիւնն ունենայ թէ ինք մինակ չէ։ Ընկերութեան համար աչխատողին գերադանց յատկանիշն է ընկերականութիւնը։ Ան պէտք է դիտնայ թէ՝ գաղափարը զոր ինք ուրիշէն առացած է՝ իրմէ կը փոխանցուի ուրիշին, սաթրեր քառով՝ չարունակուող չղթային մէկ օղակն է ինք, որ իր ուժը չղթային կ'առնէ, ինքը լաւ մեռաղէ թափուած ըլլալէ ետք անչուչուլ։

* * *

Կը բաւէ որ իրենց սրաքները դիմակաւորուին ոևէ նուիրական գաղափարի մը կամ զգացումի մը անուններն տակ, միւսները կը պաթծնան իրենց յանդգնութեամբ, զոր դիւրին է անձնասիրութիւն կոչել, և անչուչուլ կը պաթծնան այնքան աւելի՝ որքան քիչ յանգգուդն են իրենց չրջապատին պարկեշտ մարդիկը։ Բայց յանդգնութիւնը, որքա՜ն քաջասրտութիւնն անո՜ւր, ինչո՜ւ այնչափ կ'արժէն որչափ կ'արժէ՝ այն չարժառիթը որուն ի սպաս կը դրուին։ Սպա թէ ոչ, եթէ այսպես չըլար, եթէ միայն յանդգնութիւնը բաւական ըլար յարգանքի արժանի ընելու մէկը՝ այն ատեն անտարակոյս աւազակներն աչխարհի ամէնէն յարգելի մարդիկն էին, իրրեւ ամէնէն յանդուգնները ու քաջասիրտները։ չէ՞ որ միշտ վտանգի մէջ պրած են անձերնին։

Արդ, տեսակ մը մարդիկ կան որոնք կ'օգտուին յանգգնութեան ու քաջասրտութեան գաղափարին մարքրու մէջ այս չափոնութենէն։ Աւազակներ չեն թերեւս, բայց աւազակին պէս՝ ամէն բանէ առաջ արկածախնդիրներ են։ Կանոնաւոր կենցաղի և աչխատութեան անընդունակ՝ արկածախնդրութիւնը իրենց էութեան անկզբի պայմանն է։ Այդ նկարագրով՝ երբեմն երբ առիթը արուած է իրենց, ազնիւ գաղափարի մը, ինչպէս յեղափոխութեան գաղափարին, ծառայած են թերեւս։ Երբ առիթը կը դադրի, այդպիսիները պատրա՛կ մը կ'ստեղծեն, և այդպէս է որ ազատախոհութիւնն, ընկերվարականութիւնն և անիշխանականութիւնը կը վտանգ մարդերով որոնք արկածախընդիրներ են միայն։ Հազուագէպ չէ, մասնաւոր պարագաներու մէջ, այդ միեւնոյն տիպարին պատկանող մարդիկը տեսնել հակառակ բանակին մէջ՝ երբ իրենց գործունէութեան վարձատրութիւնը այն կողմէն կը յուսան։

* * *

Ատոնք ամենէն վնասակարներն են, բայց ոչ ամենէն զզուելիները։ Նուազ աղէտաւոր՝ բայց աւելի պժգալի են անո՛նք որ մտերմին մէջէն կը գործեն, վատահամբաւիչ անսասրագիր թռուցիկներ կը գրեն ու կը ցրուեն, որոնց մէջ հակառակորդին անձը կը տարուբերեն իր ընտանեկան պարագաներն հարուածելով և անոնց ներքին կեանքին սուտ կամ իրաւ աղտերը դարձնելով ու թափելով հակառակորդին գլխուն։

Այս տիպարը, եղբայր միւսին, բայց անոր թիթեղեայ փառապարկն ալ չի կրնար իր ճակտին չուրջը կապել և աւելի պարծենալ հանրութեան առջեւ։ Արկածախնդիր մըն է՝ առանց արկածին իրեն վերապահած անպատկառութիւններուն։ Անիկա կիներն ու մեռելներն անգամ իրենց թալուած տուչն դուրս կը հանէ և կ'անպատուէ, զիանալով որ անոնք չ'են քիչ կրնան ինքզինքին պաչտպանել։

Իրաւ օր, բացառիկ պարկեչտութեան բնազդ մը ունենալ տարկ չէ՝ դադարեցնելու համար այս տեսակ աղարքները, և սովորական պարկեչտութեան տէր մէկը կը նեղուի անոնց վիչտակութիւնն անգամ ընելու։ Միայն թէ՝ երբ այդ աղարքները կը գործուին ի նպաստ դատի մը, այդ դատին պաչտպաններն են որ անոնցմով կ'աղտոտին, երբ մանաւանդ չեն փութար զանոնք դատապարտել ըստ արժանւոյն։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՍԵՒ ՕՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երէկ, մարտ 31, ճիչտ տարի մը եղաւ որ համիտական դաւադրութիւնը յանկարծ պայթեցաւ Պոլսոյ մէջ, իր օրօրոցին մէջ խեղդելու համար նորածին Սահմանադրութիւնը։

Հմբռնած զինուորներու վաչտեր, մոլեգնած խուժանի մը ընկերակցութեամբ և չարագործ ամբոխավարներու առաջնորդութեամբ գացին Այա Սոֆիայի հրապարակը և պաչարեցին Մեջլուսանները Ժողովը, սպառնալիքի տակ իրենց կամքը դրթնադրելու նպատակով։

Թարթրդարանի անդամներ նախատուեցան ու ծեծուեցան, նոյնիսկ մէկ քանին սպանուեցան ու վիրաւորուեցան։ Եւ հրացաններու և սուիններու ահ ու սարսափին տակ՝ մէջլուսները «որոչեցին» ինչ որ Ապտիւլ Համիտ խուժանին ձեռքով՝ կը պահանջէր իրենցմէ։

Ու յետոյ այն քանի մը դժնդակ օրերը որ ապրեցանք՝ մինչեւ որ ազատարար բանակը եկաւ մեզ վրկեց այդ ահաւոր մղձաւանջէն...

Այդ չարաչուք սեւ օրերու չիչտակը դեռ ամենուս մարքին մէջ թարմ է և անչուչտ հոս պէտք չունիմ անոնց պատմութիւնը ընելու, միայն մէկ քանի չրջանցիկ կէտեր կ'ուզեմ ընել որոնք ամենէն աւելի տպաւորութիւն գործած են վրաս։

Ամբոխային կոյր մոլեգնութեան ամէնէն ցայտուն տեսարանն էր սպանուարար Շուրայի Իւմմէթ Թերթին խմբագրատան վրայ եղած չարձակումը։ Պատահմամբ նոյն պահուն այդ կողմերը գտնուեցայ և դեռ այնքա՜ն աչքիս կը գրէ-կարդալ չդիտցող ազէա ամբոխին գժտային կատաղութիւնը դիմին ու մամուլին՝ այսինքն գաղափարին ու լուսաւորութեան դէմ։ Շէնքը, որ միաձոյլ Մ. և Ց. Բօմիթէչին կեդրոնավայրն էր, ամայի էր բոլորովին։ Ամբոխը սակայն մարդ չէր գտնուեր, իր ատելութիւնը նիւթեղէնին դէմ էր եւ գրեթէ վայրկեանապէս ուեւէրկ դարձուց ամբողջ չէնքը։ Պատուհանները քարկոծուեցան, դուռները խորտակուեցան, փեղկերն ու չրջանակները չարդ ու փշուր եղան։ Ու յետոյ թալանը սկսաւ, ամբոխը կատաղի մոլեգնութեամբ խուզեց ներս, պարէզին ու չէնքին դրսերէն գիրար հրմչակելով, պատուհանները վար մագլցելով, ու քիչ նաքը առա՛ չաղխակ, դիւային հրճուանք մը դէմքերնուն վրայ՝ սկսան դուրս ելլել, ո՛րը թղթի ծարերը չալկած, ո՛րը գիրերու արցակներով, ոմանք ապրանական գործիքներով կամ մեքենայի կտորուանքներով, ուրիշներ մելանի տուփերով բեռնաւորուած։

Ա՜հ, անպատմելի նրանութիւնը այդ ագէա ամբոխին որ իր թշնամին՝ լրյսի ու բանականութեան գործիքը՝ բնաջինջ ըրած ըլլալու քաջագործութեամբը գինովցած՝ չաղխականօրէն կը պռոչտայ հիմա, մինչ իր պարպլուները «կեցցէ»ներով կը վարձարուն զինքը։

Հետեւեալ օրը, մինչ Պալը-Ալիի պատգային վրայ, Պ. Զգօն Փափազեանի տպարանը կը գանուէի, խմբագրելու համար վազամեռիկ խարագան օրաթերթը, տպարանի ծանօթներէ մին հոս ի հոս, չուսրած չմռած, նկատ մեզ դուաս։

— Փախէ՛ք չո՛ւտ, ձեր տպարանը կը փնտռեն կոր, փախէ՛ք, գոչելով։

Եւ պատմեց որ Թէրսանէլի զինուորներ «Մարգան մաթպասը»ն կը հարցունեն կոր եղեր, թէ տեղեմզ Սապահի տպարանը դացեր են, ևն։

Պատուհանէն դուրս նայեցանք, իրա՛ւ խումբ մը զինուորներ կեցած էին Սապահի տպարանին դրան առջեւ։ Ժամանակ չի կար կորնցնելիք, անմիջապէս դռները գոցեցինք ու կռիւը դէրընք։ Քիչ հաքը ևկան, հարցուցին փնտռեցին, տպարանը գտան բայց դուռը գոց էր և հայհոյելով մեկնեցան, մինչ մենք քիչ մը անդին կեցած՝ զիրենք կը դիտէինք։

Ինչ կ'ուզէին այդ մարդիկը մենէ, ինդիրը հետեւեալ օրը միայն հասկցանք։ Տպարանին աչքը Պ. Զգօն Թրքերէն յաւելուած մը հրատարակած էր, ուր ուն ներքեւ «Մարազալի տպարանէն» բառերը կ'երեւային։ Յաւելուածը հաճոյ չէր թուած յետադիմականներուն՝ որոնք այդ ագէա զինուորները զրկած էին մեր վրայ պարտ ու պատչաճ դասը տալու համար։

Յաւելուածը անչքա՜ն նոյն իսկ ըսենք՝ անխոտան մըն էր և հաւանօրէն խեղճ զինուորները տեղեկութիւն իսկ չունէին անոր պարունակութենէն, բայց ամբոխավարները իրենց գործիք բրած էին այդ պարզամիտ արարածները ուրնք կուրօրէն կուգային տպարան մը ահկնուվրայ ընելու և հաւանօրէն հոն գանուողներն ալ ծեծելու կամ զարնելու։

Անցած տարուան չարաչուք անցքերէն մանաւանդ այս երկու դէպքերը կը վերյիչեմ թէ՛ աւելի մօտէն առնոց հանդիստաւս եղած ըլլալուս և թէ ամէնէն յատկանչականը ըլլալուն համար։

Ամբոխային չարժումներու ատեն երբ խուժանը կամ սիկլոպն է որ գործն գլուխը կ'անցնի, ինչ որ ալ ըլլայ չարժումին բո՛ւն սկզբնապատճառը, նոյն իսկ եթէ ըլլայ ան գաղափարին եւ արդար դատի մը պաչտպանութիւնը, չուտով կը վիզնէնի ու տեղի կուտայ աւերումի, ոճրագործութեան, գանդումի առջեւ։ Իրա՛ւ է որ Մարտ 31 ի չարժումը ո՛չ թէ արդար՝ այլ ամենավատ դատի մը պաչտպանութեան համար էր, իրա՛ւ է որ խուժանը ի սկզբան նախապէս գծուած որոշ ծրագրի մը համեմատ կը գործէր, բայց տեսանք որ հետզհետէ ինչ ահռելի համեմատութիւններ առած այդ մոլեգնած ու ազէա խուժանութեան չարժումը և եթէ ազատարար բանակը ժամանակին չհասնէր, ինչ սոսկալի աղէտներու ականատես կ. Պոլսոյ բնակիչները կը սպասէին կ. Պոլսոյ բնաչնչումն։

Եւ գուցէ անոնք որ Սահմանադրութիւնը ջնջել, ազատութիւնը չղթայել և խաթիբներու լչհանութիւնը կրկին

ԱՄԵՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Ա.ԶԱՏ ՐԵՄ

ՁԵԶՈՔԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿՐՕՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Եկեղեցիներու մէջ քանախօսութեանց դէմ յարուցուած վէգը իմ կարծիքովս անտեղի է։ Անչուչտ կրօնական ղգացումէ տարբր ղգացում մըն է չարժառիթը անոնց որք եկեղեցիներու փակումը կը պահանջեն աչխարհային հաւաքուներու համար, և ատոնով եմ որ եկեղեցիներու այս նպատակին համար փակուիլը պահանջողները ոչնուազ ազատամիտ են քան բացուիլը պահանջողները, միայն թէ կը կարծեն որ եկեղեցիներու մէջ աչխարհային քարոզութիւնները, մանաւանդ այնպիսի նիւթերու վրայ որոնք կրօնական ըմբռնումներու հաստատութիւն տալու բնութիւնը չունին, ժողովուրդին մէջ կրօնական ղգացմանց տկարանալուն պատճառ կ'ըլլան, ինչ որ կը կարծեն թէ վնասակար պիտի ըլլայ մեր ազգային գոյութեան։

Իրողութիւնը թէ անցեալին մէջ Հայութիւնը իր գոյութիւնը պահպանած է իր կրօնքին ու եկեղեցին չնորհիւ, ապացոյց մը չի կրնար ըլլալ թէ ապագային ալ այնպես պիտի ըլլայ։ Դարը կը փոխուի և գոյութեան պայմանն ալ իր հետ։ Այսօրուան ինքնապաչտպանութեան զէնքերը նոյնը չեն ինչ որ էին երէկ։ Ոչ մէկ խելացի ժողովուրդ այսօր կը խորին պաչտպանել իր երկիրը նախընթաց ողորմելի զէնքերով։ Եթէ նախնեաց զէնքերը անարաւեան են այսօրուան ինքնապաչտպանութեան, նախնեաց խելքը կրնա՞յ բաւական համարուիլ մեր յառաջդիմութեան։ Բա՛ւ զարգացումներ չատ տարբեր պատճառ մը չէ որ մենք մեր բարոյական զէնքերը չնորոգենք։ ընդհակառակն պատճառ մըն է որ աւելի ուժ տանք բարոյական զէնքերու նորոգութեան։

Հայութիւնը բաղկացած չէ միայն ռամիկ և յետադէմ տարրերով, և իմատութիւն չէ ժողովուրդին յառաջադէմ դասուն չտները զոնել յետադէմ դասուն։ Ցառաջադէմ դասակարգը չէ որ պիտի հետեւի յետադէմ դասակարգին, այլ յետադէմ դասակարգն է որ պիտի ներչնչուի յառաջադէմ դասակարգէն։ Եթէ ընդունինք թէ մեր ազգային գոյութիւնը կախում է ժողովուրդին կրօնամիտ և պահպանողական դասակարգէն, ընդունած կ'ըլլանք թէ դպրոց, մամուլ, դրականութիւն ոչ միայն աւելորդ այլեւ վնասակար են մեր ազգային գոյութեան։

Մենք կը սխալինք կարծելով թէ կրօնական զգացմանց այժ մալը ազգութեան հիմերը ամրացնել է։ Իրողութիւնը այն է որ ժողովուրդ մը որքան կրօնամոլ է, այնքան տկար է իր ազգային զգացումը։ Անկրօնութիւնը չէր պէս դռները գոցեցինք ու կռիւը դէրընք։ Քիչ հաքը ևկան, հարցուցին փնտռեցին, տպարանը գտան բայց դուռը գոց էր և հայհոյելով մեկնեցան, մինչ մենք քիչ մը անդին կեցած՝ զիրենք կը դիտէինք։

Ինչ կ'ուզէին այդ մարդիկը մենէ, ինդիրը հետեւեալ օրը միայն հասկցանք։ Տպարանին աչքը Պ. Զգօն Թրքերէն յաւելուած մը հրատարակած էր, ուր ուն ներքեւ «Մարազալի տպարանէն» բառերը կ'երեւային։ Յաւելուածը հաճոյ չէր թուած յետադիմականներուն՝ որոնք այդ ագէա զինուորները զրկած էին մեր վրայ պարտ ու պատչաճ դասը տալու համար։

Յաւելուածը անչքա՜ն նոյն իսկ ըսենք՝ անխոտան մըն էր և հաւանօրէն խեղճ զինուորները տեղեկութիւն իսկ չունէին անոր պարունակութենէն, բայց ամբոխավարները իրենց գործիք բրած էին այդ պարզամիտ արարածները ուրնք կուրօրէն կուգային տպարան մը ահկնուվրայ ընելու և հաւանօրէն հոն գանուողներն ալ ծեծելու կամ զարնելու։

Անցած տարուան չարաչուք անցքերէն մանաւանդ այս երկու դէպքերը կը վերյիչեմ թէ՛ աւելի մօտէն առնոց հանդիստաւս եղած ըլլալուս և թէ ամէնէն յատկանչականը ըլլալուն համար։

Ամբոխային չարժումներու ատեն երբ խուժանը կամ սիկլոպն է որ գործն գլուխը կ'անցնի, ինչ որ ալ ըլլայ չարժումին բո՛ւն սկզբնապատճառը, նոյն իսկ եթէ ըլլայ ան գաղափարին եւ արդար դատի մը պաչտպանութիւնը, չուտով կը վիզնէնի ու տեղի կուտայ աւերումի, ոճրագործութեան, գանդումի առջեւ։ Իրա՛ւ է որ Մարտ 31 ի չարժումը ո՛չ թէ արդար՝ այլ ամենավատ դատի մը պաչտպանութեան համար էր, իրա՛ւ է որ խուժանը ի սկզբան նախապէս գծուած որոշ ծրագրի մը համեմատ կը գործէր, բայց տեսանք որ հետզհետէ ինչ ահռելի համեմատութիւններ առած այդ մոլեգնած ու ազէա խուժանութեան չարժումը և եթէ ազատարար բանակը ժամանակին չհասնէր, ինչ սոսկալի աղէտներու ականատես կ. Պոլսոյ բնակիչները կը սպասէին կ. Պոլսոյ բնաչնչումն։

Եւ գուցէ անոնք որ Սահմանադրութիւնը ջնջել, ազատութիւնը չղթայել և խաթիբներու լչհանութիւնը կրկին

հաստատուկ կը փոքձէին, այն մարդիկն էին որոնք յուլիս 11ին, Յուրիչ ամբոխավարներու առաջնորդութեամբ, խելայեղ խանդավառութեամբ ծանկցին Ազատութեան ծագումը և մարտ 31էն ետքն ալ գացին հետաքրքիր հանդիսատեսները ղեկն իրենց գործակիցներուն կամ պարագլուխներու կալատան հանուելուն։

Այդ խուժանը որ առանց գիտակցութեան կը գործէ. ըլլայ ազատութեան ի նպաստ կամ ընդդէմ անոր, ազատալի բռնաւորի մը ոտիքաթեան՝ գործիք է, և երբեք օգտակար բան մը կարելի չէ ապասել իրմէ։

Դատարակենք, կրթենք, լուսաւորենք զայն ու այն ատեն պիտի ուշ նեռնաք ինքնագիտակից ժողովուրդը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ
ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ՕՏԱՐ ՄԱՏՈՒԼԸ

Մեր ֆրանսական պաշտօնակիցը Լա Թիւրէի, իր երէկուան խմբագրականով կը խօսի Հայ հաստարակութիւնն այս միջոցիս ղբաղեցնող խնդիրն վրայ և կը յայտնէ տեսութիւն մը որ ճիշդ է ընդհանրապէս։ Այս յօդուածը, անցեալ օրուան Իգտամի անձինդ տեղեկութիւնները ներէն ետք՝ մանաւանդապէս արժանի է գոհունակութեան։ Մեզ չդլայատող հաստարակութիւնները գէշ գաղափար մը պիտի կազմէին մեր ազգին վրայ՝ եթէ այնպէս հաւատային թէ եկեղեցիներու խնդիրը յետադիմական և յառաջդիմական միջև կռիւ մըն է, ինչպէս իրենց կը հաւատացնեն մեր կուսակցականները։ Լա Թիւրէի յօդուածէն յառաջ կը բերենք հետեւեալ քնորոշ մասերը՝ որոնք գաղափար մը կուտան ամրողջութեան ոգիին վրայ.

«Թերթերուն մէջ կարդացուեցաւ որ Ազգ. Ժողովին համբաւաւոր նիստին մէջ վոթարկուից տեսարանները յարուցած խնդիրն այն էր թէ եկեղեցիներու մէջ կրնան հանրային հրապարակ կախուստիւններ տեղի ունենալ։ Ժողովուրդը, որ Հայ հաստարակութեան գործոց տեղեակ չէ՝ այնպէս պիտի կարծէ թէ ասիկա պայքար մըն է առաջադիմ մասնաւորականներուն և յետադիմ կղերին միջև։ Իրականութիւնն այն է որ Հայ հաստարակութեան մեծագոյն մասը գոհ է յեղափոխական կուսակցութենէն արարքներէն և ընթացքէն։

«...Մարդիկ կան որ իրենց մենաշնորհը կը կարծեն հայրենասիրութիւնը, և ո՛վ որ իրենց գաղափարներուն կը հակառակի, դաւաճան է իր հայրենիքին ու ազգին։ Այս տեսակ մտածողը դասակարգին կը պատկանին, կ'երեւի, հայ յեղափոխական կուսակցութենէն հետեւորդները։ Իրենցմէ դուրս փրկութիւն չկայ։ Սակայն յուսալի է թէ տեսական պիտի ըլլայ հակութիւնը, որուն առաջին նշանները կը տեսնուին, և յեղափոխական կուսակցութիւնը իրենց գործունէութիւնը պիտի նուիրեն իրենց ազգին իրական պէտքերուն։»

ԾԻՐԱՆԶԱՏԵ

Շերվանդատէի յոբելեանը պիտի կատարուի աչնան։ Թիֆլիզի արամաթիական ընկերութիւնը նախաձեռնութիւնն ունեցած է այս գաղափարին և Պաքուն անոր արձագանգ տուած է արդէն։

Թրքահայ մտաւորականութիւնը մինչեւ այն ատեն անչուշտ պիտի որոշէ խմբովին և արժանաւոր մասնակցութեան ձեւ մը այդ ծրագրուած յոբելեանի հանդիսին մէջ։ Ծագելեաը մին է հայ գրականութեան ամենէն տագնապաւոր և բեղմնաւոր վաստակաւորներէն։ Իր գրական կապոցը հայ արդի մտածողութեան մէջ ամենէն ճոխն է թերեւս։ Թրքահայ հաստարակութիւնը, չնորհիւ Աբելեան-Արմենեան թաւերասխոսքին, ճանչցաւ և ծափահարեց իր քանի մը տրամները միայն, «Պատուի համար»ը, «Եւգինէ»ն և վերջերս «Կործանուածը»՝ որոնք որքան ալ գեղարուեստական մեծարժէք գործեր՝ բաւական չեն սակայն ամրողջական գաղափար մը տալու Շերվանդատէի արտադրութեան վրայ։ Հոս չգիտեն կը նախընթաց

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ամերիկայի հայ գաղթականության վերաբերմամբ

Ամերիկայի հայ գաղթականության վերաբերմամբ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կառավարութեան ներգաղթի հանձնակատարը հրամայած է, որ Ամերիկա մտնող հայ գաղթականները ենթարկուին հետեւեալ պայմաններուն.

1. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ 50 տոլար դրամ։
2. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ տոմս մինչեւ իր վերջնական նպատակակէտը։
3. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։
4. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։
5. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։

Ամերիկայի հայ գաղթականության վերաբերմամբ

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կառավարութեան ներգաղթի հանձնակատարը հրամայած է, որ Ամերիկա մտնող հայ գաղթականները ենթարկուին հետեւեալ պայմաններուն.

1. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ 50 տոլար դրամ։
2. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ տոմս մինչեւ իր վերջնական նպատակակէտը։
3. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։
4. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։
5. Ամերիկա մտնող հայ գաղթականը պէտք է ունենայ ընկերի մը հասցէն, որուն մօտ պիտի երթայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

վիրաւորուեցան ու մէկ քանի հոգի ձերբակալուեցան։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ։— Այսօր Զիթենեաց Լերան հիւանդանոցին մէջ տեղի ունեցած հացկերոյթին առեն Այթել Փրիտրիխ իշխան բաժակ առաջարկեց կայսեր կենաց, որուն հիւրն է, և որուն «բարեհամբաւութիւնը կը հրճուեցնէ իր սիրտը»։ Բաժակ առաջարկեց նաեւ Վիլհէլմ կայսեր կենաց «որ պաշտպանն է այս հիւանդանոցին և Ս. Տեղեաց բոլոր գերման ընկերութիւններուն»։ Պ. Փոկա յիշեց 1898ին կայսեր դէպի Ս. Բուսաղէմ ըրած ճամբորդութեան առած գեղեցիկ արդիւնքները, և չնորհակալութիւն յայտնեց հաստատութեան վարչութեան, իր աչխատութիւններուն համար եւ մանաւանդ երանագիտութիւն յայտնեց կայսրուհիին որ օգնեց այս գործին ի կատար ածուելուն։ Իշխան Սալմ—Ռաֆֆերչայտ—Տիք յանուն Ս. Տեղեաց Ընկերութեան չնորհակալութիւն յայտնեց իշխան և իշխանուհի Այթել Ֆիէտրիխի, որ բարեհաճեցան ներկայ ըլալ, Ինչ Ս. Կոյսին եկեղեցւոյն բացման հանդէսին, և ի վեր հանեց Ս. Տեղեաց մէջ գերման ջանքերուն խաղաղասէր հանգամանքը։ Կայսրը, ըսաւ, բազմաթիւ